

nál Németh Lászlónál. A magyarságtudomány napi és a közeljövőbeni teendőit elemző értékgazdag koncepciók után intellektuális fellendülést biztosított a „leltár előtt”-i, mégis leltározó eszmefuttatás. Egyetértek a tanulmányíróval többek között abban is, hogy legyen mentes a magyarságtudomány az arisztokratikus vonásoktól annál is inkább, mert – a magam oktatói és kutatói nézőpontjából vizsgálva –interdiszciplináris feladatköröket egyesítő tudományos tevékenység a hungarológia.

Végezetül ezt kívánom előadni: a magyar mint idegen nyelv tanítása s a hozzákapcsolódó egyéb, úgynevezett hungarológus feladatokat is ellátó vendégoktatóként figyelmeztetőnek, elgondolkodtatónak és rendszeres nyomkövetéssel eredményesen megvalósíthatónak tartom a hungarológia továbbfejlesztésének most elibénk került koncepcióit, amelyek közül – a magam tapasztalatai szerint – az „Áttekintés” tölti be az organizáló szerepet. Mind az előttünk álló, mind az azt közvető tanévekben együttműködően s közvetlenül szeretnék jelen lenni a tény- és vitaanyagunkban bővelkedő koncepciók realizálásában.

A Kanadában folyó magyar nyelvű oktatás problémáiról

VELKI MAGDOLNA

Tisztelt Elnök úr! Tisztelt Konferencia! Elgondolkodtatóak azon tapasztalatok, melyekre a Kanadában töltött tíz év alatt az ott folyó magyar nyelvű oktatással kapcsolatban szert tettem.

Az 1996-os, legutóbbi kanadai népszámlálás kimutatására támaszkodhatunk, hogy valós helyét keressük a Kanadában élő magyarságnak és a magyar nyelvnek. A népszámlálás során kérdéseket tettek fel a születési helyre, az anyanyelvre, valamint az otthon beszélt nyelvre vonatkozóan. Az eredményeket értékelve, a hivatalos bontásokban egyetlen helyen szerepel a „Hungarian”: az otthon beszélt nyelvek között. Az összes többi kategóriában az „egyebek” közé jutott a magyar, tehát abba a kategóriába, ahol már nem részletezik az egyes kis csoportokat. Az otthon beszélt nyelv kérdésére 24 650-en válaszoltak úgy, hogy ők a magyar nyelvet beszélik odahaza. Ha ezt a (becslések szerinti) két és fél millió Kanadában élő szórvány magyarsághoz viszonyítjuk, annak csupán egy százaléka ez a 24 650.

Az „otthon beszélt nyelv” kifejezés jelentése az, hogy a szülőktől, nagyszülőktől elsajátított nyelvet beszélik ugyan a megkérdezettek, de kizárólagosan otthoni környezetben. Nem iskolázott ez a tudás, hiszen nem

alapul nyelvtani ismereteken, melyeket olvasással, írással megerősítettek volna. Ennek az a következménye, hogy az otthon beszélt nyelvet (esetünkben a magyart) nem használják, amint más nyelvű beszélők is vannak a környezetükben. Abban a pillanatban fölöslegesnek érzik – végletes esetben el fogják felejteni – a magyart, amint belekerülnek a kanadai – angol, vagy francia – közösségbe. Különösen igaz ez vegyes házasságok esetén: ha a férj a magyar anyanyelvű, a nyelv elvesztésének valószínűsége 99%. A nyelvi leépülés folyamata ez, mely minden más, hasonló nyelvhasználói gyakorlat esetén is végbemegy.

Kanadában a magyar nyelv oktatásáról hivatalos felmérés nem készült, mértékadó összesítés, kimutatás nem létezik. Tehát arról, hogy hol folyik magyar nyelvű oktatás és milyen színvonalon, csak személyes tapasztalatok alapján tájékozódhatunk.

Általános és középfokú képzés minden olyan nagyvárosban van, ahol magyar nyelvű egyházi tevékenység folyik. A tanulók hétvégeken, rendszerint a közösség templomának összejöveletekre szánt helyiségeiben gyűlnek össze.

Ezen – általában egész napos – foglalkozások, iskolák első felében alap- és középfokú, magyar nyelvű szaktantárgyi oktatásban vesznek részt a tanulók. A gyerekeket sok esetben úgy íratják be ezekbe iskolákba, hogy a magyar nyelvet nem is beszélik. A tanároktól várják a szülők, nagyszülők, hogy a konkrét ismereteken túl, megtanítsák gyerekeiket magyarul. Hihetetlen erőfeszítést fejtenek ki ezeken a foglalkozásokon az oktatók. Azonban az a néhány óra, amit az 5–18 éves korú tanulók ott töltenek, nem elegendő arra, hogy elsajátítsanak egy, ezektől nagyon eltérő nyelvet. akkor, amikor a mindennapjaikban csak az angolt vagy csak a franciát használják.

A délutáni foglalkozások közösségi jellegűek. Magyar táncokat tanulnak a gyerekek, színpadi művek előadását gyakorolják, cserkészfoglalkozásokon vesznek részt. Az alkalom számtalan lehetőséget adna arra, hogy a magyar nyelvet kötetlenül használják. De mert a gyerekek alig értenek magyarul, angolul vagy franciául hangzanak el az utasítások. Ez sokkal egyszerűbb a foglalkozást vezető számára is, hiszen a legtöbb esetben maga is már csak második nyelvként tanulta szüleinek nyelvét.

Az oktatás során feldolgozásra kerülő tananyag általában Magyarországról beszerzett iskolai tankönyvekre épül, amelyek a magyarországi magyar gyerekek számára készültek. A felhasznált könyvek és füzetek nem lehetnek megfelelőek arra, hogy a Kanadában élő gyerekek, akik ideális esetben is csak második nyelvként ismerkednek a magyar nyelv-

vel, ebből tanuljanak. Az a kulturális háttér, az az információhalmaz, ami körülvesz egy magyar diákot, s amely érthetővé teszi a magyar tankönyvek szókészletét, struktúráját, tartalmát, csak korlátozott mértékben jut el – a szülők, nagyszülők közvetítésével – a külföldön magyar nyelvet tanulóhoz. Az itthonról vitt oktatási segédanyag nem ugyanazt jelenti itthon és külföldön. Inkább elrettentik, mint gondolkodásra készítetik a gyerekeket, amikor eléjük tesznek egy magyar általános iskolás tankönyvből kimásolt anyagot.

Mi lehet az oka, hogy a nagyobb gyerekek mégiscsak részt vesznek ebben az oktatási formában? Ez egy külön kutatásnak lehetne a témája. Tapasztalataim szerint legtöbbször a nagyszülők kérésére iratkoznak be. Ők szeretnék, ha az unokák tudnák, honnan származnak. Azonban sok esetben a nagyszülő is az őket körülvevő környezet nyelvén kommunikál az unokával, mert fél, hogy elveszíti a gyermekkel való kapcsolatot azáltal, hogy erőlteti azt a nyelvet, amelyet a gyerekek szülei sem használnak már.

Igen nehéz helyzetben vannak a magyar nyelv általános- és középiskolai oktatói. Lényegében csak önmagukra hagyatkozhatnak, miközben nagy feladat nehezedik rájuk: ők alapozhatnák meg a későbbi, erre épülő magyar nyelvű felsőfokú képzést. Az oktatók rendszerint Magyarországon képzett tanárok, akik Kanadában való letelepülésük után megkísérlik folytatni magyar nyelvű oktatói tevékenységüket. A magukkal hozott ismereteket próbálják terjesztetni – egyre kisebb sikerrel. A montreáli magyar iskolába például, az elmúlt évek tapasztalata szerint, közel 50-en jelentkeznek szeptemberben, és nem több, mint 20–25 azoknak a száma, akik be is fejezik a tanévet.

Az iskolák gyakran szerveznek tábort. Azonban tapasztalati tény, hogy a nyelvi kérdésben, a nyelvtanulás szempontjából igényes szülő gyerekei az első tapasztalatok után már nem vesznek részt a táborokban. Ott olyan kevert nyelvet használnak a gyerekek, aminél sokkal tisztább magyarsággal kommunikálnak saját otthonukban.

A tehetősebb szülők gyakorta Magyarországra küldik és rendes iskolai képzésbe íratják be gyermekeiket, hogy itthon megfelelő magyar nyelvi képzést kapjanak. Ez összekapcsolódik annak az igényével is, hogy a gyermek alaposabb általános képzésben vegyen részt, mint amelyet a kanadai oktatási rendszer nyújt.

Azonban mindkét szempontból sokkoló hatású, amikor ezek a gyerekek megkezdik tanulmányaikat Magyarországon. Egyrészt azért, mert rá kell döbenniük, hogy a magyar nyelvnek – amiről azt gondolták, hogy tudják, ismerik – csak köznyelvi változatát, annak is mind szókincsben,

mind nyelvtani struktúrát illetően egy szűk rétegét beszéljük. Az iskolázott magyar nyelvnek – a legtöbb esetben – nincsenek birtokában. Másrészt azzal a középiskolás korban Magyarországon elvárt ismeretanyaggal sem rendelkeznek, amelyre alapozva sikerrel bekapcsolódhatnának a magyar oktatási rendszerbe.

Egyetemi szinten jelenleg két helyen – Torontóban és Montreálban – folyik magyar nyelvű oktatás a tíz évvel ezelőtti hét helyett. Torontóban, Bisztray György vezetésével, doktori fokozat megszerzésére is van lehetőség a magyar tanszéken. Néhány évvel ezelőtt a Magyar Rádióban nyilatkozott Bisztray professzor. Elmondta, hogy nem tudja, mi lesz a magyar nyelv tanításának a jövője, ha ő nyugdíjba megy. Arról elképzelése sincs, hogy az ő gazdag, Kanadában talán egyetlen magyar nyelvű könyvtárának mi lesz a sorsa. Ez év májusában megint csak a perspektívtávlanságról beszélt: véleménye szerint nincs jövője a magyar nyelvnek Torontóban.

Montreálban a magyar nyelv a Szláv nyelvi tanszék programjai között kerül meghirdetésre. 2000. májusában a 2000–2001 tanévre egyáltalán nem volt jelentkező.

Bisztray György igazgatásával működik a Kanadai Magyarságtudományi Társaság. Élő szervezet, évenként tartják tudományos összejöveteleiket, azonban a kiadványaik csupán tagjaik között terjednek. A hétvégi iskolákban tanítók számára a Társaság kiadványaiban megjelenő tanulmányok ismeretlenek: a Kanadai Magyarságtudományi Társaság és a kanadai magyar alsó- és középfokú oktatás között munkakapcsolat nincs.

Az itt felvázolt kép alapján a következő feladatokat látom.

Óriási az igény, bárhol beszélünk is Kanadában magyar nyelvű oktatókkal, hogy legyen egy olyan intézmény, ahova kérdéseikkel, kéréseikkel tudnának fordulni, ahonnan tanácsot kaphatnának, amely intézmény segítségével az anyaországgal tarthatnák a kapcsolatot. Létre kell hozni tehát Kanadában egy Magyar Lektorátust. Ez megteremtené azt a jogi formát, melynek keretében lehetne kérni mind a magyar, mind a kanadai megfelelő fórumok támogatását, és azt az intézményi keretet, ahová az egyre inkább asszimilálódó magyarság nyelvi identitásának megőrzése érdekében fordulhatna.

Nagyon fontos a meglevő kanadai magyar nyelvű oktatásnak a feltérképezése. A működő magyar nyelvi oktatási központokkal fel kell venni a kapcsolatot.

A Nemzetközi Hungarológiai Központnak sokkal szélesebb körben kell tevékenységéről tájékoztatást nyújtania. Az elkészült anyagokat ter-

jeszteni kellene azokban az országokban is, ahol még nem működik Lektorátus. Részben, hogy a jelenlegi oktatók munkáját segítse, részben, hogy a későbbiekben létrejövő intézményt előkészítse, megalapozza.

Tájékoztatni kell a külföldi magyar közösségeket azoknak a Magyarországon működő intézményeknek a munkájáról és eredményeiről, amelyek a magyar kultúrát és a magyar nyelvet hivatásszerűen terjesztik a különböző országokban.

Fontos az a gondolatot, melyet először Szegedy-Maszák Mihály professzor úr előadásában hallhattunk, s amelyről a mai nap során mások is szót ejtettek: a magyar kulturális anyagnak az artikulálása, gazdagságának befogadhatóvá tétele. Nemcsak a magyar nyelvnek kell a rendszerét feltérképezni, hanem a magyar kultúrának is meg kellene teremteni ezt a tagoltságát, hogy befogadhatóvá, érthetővé váljék azok számára, akik ezzel foglalkozni akarnak.

Utalnék Amedeo di Francesco professzor kapcsolódó gondolatára. A magyar kultúra nem egzotikum akkor, ha az befogadhatóvá válik. Ezen esetben egy lesz az Unió tagországai között, nem csupán valami érdekesség. Más tudományágak segítségével (például a komparatiztika, az összehasonlító nyelvtudomány) el kell, hogy helyezzük a világ kultúrájában a magyar kultúrát. Ha ezt a munkát mi nem végezzük el, más nem teszi meg helyettünk.

Könyveknek, segédanyagoknak kell megszületniük, amelyek tagolt formában teszik ismertté, mi az, ami a magyar kultúra sajátossága, és mi az, amiben különbözik más népek kultúrájától. Kutató és felvilágosító munkát kell végezni az anyanyelv idegen nyelvi környezetben történő tudatos elsajátításának és megtartásának fontosságára vonatkozóan.

Gondolatok a hungarológiai tevékenység konfliktusairól és méltó helyéről az oktatási, kutatási és kulturális tevékenységben

VERES PÁL

Hozzászólásom egy hungarológiával professzionálisan nem foglalkozó ember tapasztalataiba és a hungarológia jelenlegi helyzetével kapcsolatos véleményébe ad betekintést.

Hálás vagyok azért, hogy az Oktatási Minisztériumban munkaköröm révén lehetőséget kaptam arra, hogy a hungarológiát és elkötelezett mű-